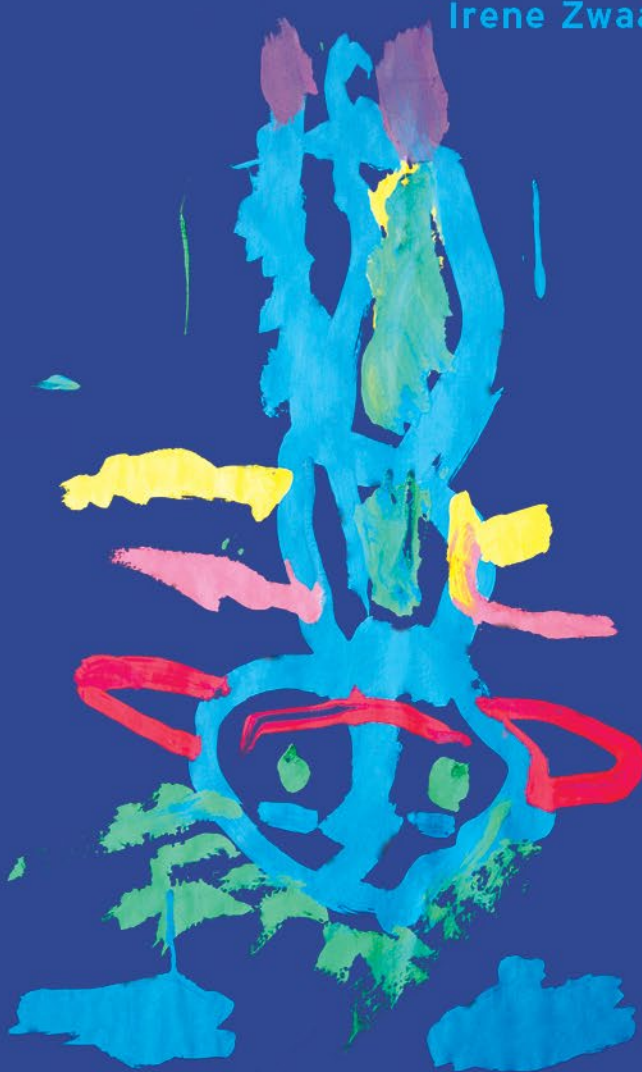

transculturele
hulp
aan
families

Kitlyn Tjin A Djie
Irene Zwaan

WES-
JAS-
SOS-
SEN-
TEN-
FER-
RM-
-

Beschermjassen, transculturele hulp aan families

Hier en daar
Je kunt niet hier zijn en ook daar.
Ik heb op elke plek gekeken,
de werelddelen vergeleken,
gezworven langs de evenaar.

Ik ben er bijna aan bezweken,
maar het is ongelogen waar:
Je kunt niet hier zijn en ook daar.

Jaap Hoeksma

Beschermjassen, transculturele hulp aan families

Kitlyn Tjin A Djie

Irene Zwaan

Opgedragen aan Marjon Arends 1951–2008

© 2016 Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij
elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestem-
ming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond
van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting
Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave
in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO
(Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

NUR 752, 753

ISBN folioboek 978 90 232 5455 3

ISBN ebook 978 90 232 5456 0

Uitgave: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen

Omslagontwerp: Renata Zincone, Londen (VK)

Tekening omslag: Robin Fiolet, 4 jaar

Tekening Sankofa: George Schriemer

Zetwerk: LINE UP boek en media bv, Groningen

Grafische verzorging: Koninklijke Van Gorcum, Assen

Inhoud

Voorwoord IX

Verantwoording XI

Inleiding XIII

Leeswijzer XVII

- 1 Kitlyns verhaal** 1
  - Suriname 2
  - Migratie 3
  - Familiedrive 5
  - Beschermjas 7
  - Tot slot 8

- 2 Beschermjassen** 9
  - Ontstaan van 'Beschermjassen' 10
  - Wat is 'Beschermjassen' precies? 11
  - Hernemen 13
  - Een biologisch proces 16
  - 'Beschermjassen' faciliteren 17
  - Tot slot 18

- 3 Divers Drenthe** 21
  - Veen en zand 22
  - Taal 23
  - Grootfamilies 25
  - Noaberschap 25
  - Samenleven 26
  - Werken aan diversiteit in Drenthe 27
  - Tot slot 32

- 4 De kracht van families** 33
- Twee families op één kussen 34
  - Ik-gerichte systemen en wij-gerichte systemen 36
  - Het collectieve wij-gerichte systeem 37
  - Het individuele ik-gerichte systeem 37
  - Communicatiestijlen 38
  - Families in Nederland 39
  - Opvoeden in Nederland 40
  - Alleenstaande moeders 40
  - Aandacht voor vaders 41
  - Intergenerationeel familiedenken 43
  - Familiecontinuïteit 44
  - Op zoek naar dominante opvattingen 44
  - Familieverhaal 45
  - Familie als beschermstelsel 47
  - Destructieve familiepatronen 49
  - Tot slot 50
- 5 Impact van migratie** 51
- Migratie is een bijzondere levensfaseovergang 53
  - Taal 54
  - Effect van migratie op familiecontinuïteit 55
  - Verschillende generaties 57
  - Pendelen 59
  - Krenkingen 60
  - Beschermjassen in de transitionele ruimte 61
  - Het beste van twee werelden 62
  - Tot slot 63
- 6 Interculturele competenties** 65
- Kennis van je eigen culturele bagage 66
  - Kennis van de ander 69
  - Heilige huisjes 69
  - Wisselen van perspectief 70
  - Verborgene dimensies 72
  - Communiceren met compassie en empathie 74
  - Tot slot 76

7	Instrumenten voor de interculturele dialoog	79
	Genogrammen	80
	Contextuele vragen	85
	De levenslijn	86
	TOPOI	87
	TOPOI combineren met genogrammen	90
	Levensverhaal	91
	Getuigen	92
	Tot slot	94
8	Nieuw perspectief in hulpverlening	95
	Alle elementen van het model op een rij	96
	Waarin onderscheidt 'Beschermjassen' zich?	98
	Hoe verhoudt 'Beschermjassen' zich tot de Nederlandse opvattingen over hulpverlening?	98
	Hoe verhoudt 'Beschermjassen' zich tot reguliere benaderingen in de hulpverlening?	103
	Hoe verhoudt 'Beschermjassen' zich tot de eisen van welzijn nieuwe stijl?	106
	De organisatie als 'Beschermjassen'	109
	Sankofa	109
	Woord van dank	111
	Literatuur	113
	Over de auteurs	117

Voorwoord

In 2016 is het alweer tijd voor een herziene editie. Ik ben blij dat het boek nog steeds een grote en blijvende inspiratiebron blijkt te zijn voor iedereen die eerlijk en niet-veroordelend werken in de hulpverlening na aan het hart ligt.

Dit boek is het resultaat van een project van Bureau Jeugdzorg Drenthe. Alle medewerkers zijn met grote inzet bezig geweest met het uitvoeren van een bijzondere opdracht, die eigenlijk niet 'bijzonder' maar normaal en continue zou moeten zijn: het realiseren van een werkelijk toegankelijke en goed werkende hulpverlening aan alle ouders en kinderen in Drenthe, ook als zij migrant zijn, of Nederlander van allochtone afkomst.

Als projectteam waren we ons ervan bewust dat over het onderwerp transcultureel werken al het nodige geschreven is. We wilden aan de rij van publicaties graag een toevoegen die praktisch is en die ingaat op wat voor hulpverleners zelf de kern van transcultureel werken is.

Kitlyn Tjin A Djie heeft in het kader van het project transcultureel werken veel medewerkers getraind, zowel binnen Bureau Jeugdzorg Drenthe als bij onze ketenpartners. De Provincie Drenthe is hierbij een grote steun geweest, door het onderwerp diversiteitsbeleid zo hoog op de agenda te zetten.

Tijdens de trainingen bleek hoe bijzonder veel persoonlijke kennis en ervaring case-managers, gezinsvoogden en hulpverleners in zich hebben. In onbewuste vorm blijken de eigen ervaringen soms barrières op te werpen in het contact met anderen. Maar aan het licht gebracht, blijken eigen levenservaringen natuurlijk ook juist de bron voor het leggen van echt contact. Op menselijke basis en los van levensovertuiging, geschiedenis of ras.

Hoe je die bron aanboort, daarover gaat dit boek eigenlijk. Het is dus geen technische verhandeling over modellen en methodes. Het gaat over het kennen en erkennen van je eigen geschiedenis, het op basis daarvan kunnen loslaten van vooringenomen standpunten en het zoeken van de werkelijke dialoog met de ander. Zelfs binnen stressvolle en risicovolle situaties.

Deze keuze is in deze tijd, waarin het opleggen van normen aan 'buitenlanders' nogal centraal lijkt te staan, even dapper als noodzakelijk. Daarbij geloof ik dat de kern van het intercultureel werken in feite volkomen organisch aansluit bij het oplossingsgericht en systeemgericht werken, waar we ons in de Drentse Jeugdzorg al jaren sterk voor maken.

Ik bedank Irene Zwaan en Kitlyn Tjin A Djie van harte dat zij dit boek geschreven hebben en dat ze de kracht van beschermjassen daarmee toegankelijk hebben gemaakt voor professionals in het hele land. Evenveel dank gaat uit naar al onze mensen die meegewerkt hebben en die hun verhalen beschikbaar hebben gesteld om zo hun ervaringen te delen met hun collega's van nu en straks.

Cees Wierda

Directeur Bureau Jeugdzorg Drenthe

Dit boek is geschreven als onderdeel van het meeromvattende project transculturele hulpverlening. Hierin werd aandacht besteed aan het verbeteren van de aansluiting tussen professionele hulpverlening en bestaande (familie)culturen.

Verantwoording

Dit boek geeft de denkbeelden van Kitlyn Tjin A Djie weer over de wijze waarop kinderen, met name migrantenkinderen in de jeugdzorg het best tot hun recht zouden komen. Haar gedachtegoed is gebaseerd op haar eigen levensverhaal en haar ervaringen. Ze ondersteunt haar ideeën met theoretische concepten uit de antropologie, de interculturele communicatie en de systeemtherapie.

Kitlyn gebruikt haar eigen verhaal en dat van anderen om haar ideeën te staven. Het gebruik van persoonlijke verhalen om een bepaalde overtuiging te onderbouwen wordt in de antropologische en sociale wetenschappen ook wel de narratieve benadering genoemd. De narratieve benadering gaat ervan uit dat in het verhaal van mensen en in de taal die zij daarvoor gebruiken bepaalde opvattingen betreffende een thema verwoord worden. Verhalen geven een beeld van de complexiteit en diversiteit in denkbeelden en werkelijkheden. De narratieve methode geeft mensen een stem, kent waarde toe aan het verhaal. Het geeft betekenis aan de kennis van de betrokkene en plaatst het in het licht van een groter geheel.¹ Er zijn talloze manieren waarop narratieven weergegeven en geanalyseerd kunnen worden. Er bestaan niet echt formele regels. Met het gebruik van narratieven om theorie te staven, kun je niet objectief zijn. Wel kun je aannemelijke conclusies trekken als meerdere verhalen in dezelfde richting wijzen. De verhalen in dit boek vormen een brug tussen de theorie en de praktijk. Kitlyns eigen levensverhaal leidde tot bepaalde opvattingen. Daarbij heeft ze theorie gezocht. Deze theorie wordt vervolgens weer geïllustreerd met verhalen van derden.

Het zijn de denkbeelden en overtuigingen van Kitlyn Tjin A Djie die in dit boek gepresenteerd worden. Het boek biedt niet altijd een platform voor nuance. En omdat haar opvattingen zo zijn verweven met haar eigen verhaal en ervaringen is ze zelf ook prominent aanwezig in de hoofdstukken.

Dit boek biedt geen pasklare blauwdruk of kant-en-klare oplossingen. Het is bedoeld om een nieuw perspectief op de werkelijkheid te bieden, anders dan je tot nog toe gewend bent. Wellicht roept dit meer vragen op dan dat het antwoorden geeft. Het zet je in elk geval aan het denken. En hopelijk helpt het je om casuïstiek waar je geen uitweg in zag in een ander licht te aanschouwen en kun je een nieuwe richting geven aan oplossingen.

---

¹ Does, M. van den en A. Arce (1998), 'The value of narratives in rural development projects. A case from Equador', *Journal of agricultural education and extension*, vol. 5, nr. 2, pp. 85-98.

De meeste verhalen in dit boek zijn verteld door Kitlyn en door medewerkers van Bureau Jeugdzorg Drenthe. Aspecten in de verhalen die zouden kunnen leiden tot herkenbaarheid zoals namen, plaatsnamen, problematiek en land van herkomst van cliënten zijn meestal aangepast.

Inleiding

Dit is een boek over Kitlyn Tjin A Djie, transcultureel systeemtherapeut. Kitlyn gebruikt haar eigen verhaal, haar familiegeschiedenis om te laten zien waarom het intergenerationale familiedenken zo belangrijk is in de hulpverlening. En hoe collectieve familiesystemen functioneren. Kitlyns verhaal gaat over diversiteit, migratie en pendelen tussen contexten en culturen. Zij is zelf een migrant uit Suriname, met Chinees, Vietnamees, Portugees, creools en Duits bloed. Zij komt voort uit de joodse, de katholieke en de protestantse traditie. Haar vaders lijn was patriarchaal, haar moeders lijn matriarchaal. Ook vandaag de dag nog woont haar familie verspreid over de hele wereld. Als iemand weet waarover je spreekt als je het hebt over diversiteit dan is het Kitlyn. Kitlyn is getrouwd met een Nederlander, heeft twee volwassen zonen en vijf kleinkinderen. Ze weet als geen ander dat het vaardigheden vergt om de dialoog open te houden met 'die vreemde ander'. Zij vraagt om aandacht voor gevolgen van migratie. Ze biedt handvatten om als hulpverlener te kunnen bijdragen aan het welzijn van iedereen die door een levensfaseovergang, zoals migratie dat ook is, de weg kwijt is. Daarbij is het essentieel om te pendelen tussen culturen, te kijken vanuit verschillende perspectieven en je eigen heilige huisjes opzij te zetten. Om dat te kunnen moet je over enige kennis van de ander beschikken, de cultuur, de familiestructuur, tradities. Maar meer nog moet je kennis hebben van je eigen culturele bagage. Hulpverleners moeten een persoonlijk kwetsbaar deel van zichzelf in kunnen zetten om het wezenlijke gesprek met de cliënt er te laten zijn. Verschillende strategieën en methodieken helpen hierbij. Het is belangrijk om te zoeken naar beschermjassen voor je cliënt. 'Beschermjassen' betekent bescherming bieden door iemand te omhullen met vertrouwde omstandigheden. Rituelen, foto's, ervaringen van vroeger naar boven halen, situaties creëren om in een moeilijke fase van iemands leven een stuk veiligheid en warmte te bieden.

Dit is ook een boek over Drenthe. Drenthe heeft een zeer divers sociaal landschap. Er zijn veel plattelandsgebieden en er is relatief weinig stad. Er is een veen- en een zandcultuur. Er is de geschiedenis met de Molukkers, de treinkaping. Drenthe heeft eigen tradities, het noaberschap, de brinken in de dorpen, maar ook de hunebedden, de oorlog, de geheimen, de armoede. In Drenthe worden verschillende dialecten gesproken, die samengaan met verschillende culturen. Drenthe is mooi, Drenthe is breed en complex. Drenthe biedt een prachtige omgeving om te laten zien hoe een oorspronkelijk Nederlandse cultuur zijn eigen diversiteit in zich draagt, hoe verschillende Nederlandse culturen met elkaar omgaan. Ook wordt blootgelegd hoe het zich verhoudt tot de gevolgen van immigratie. Drenthe staat in dit boek voor een klein stukje Nederland. Want elke provincie heeft zijn eigen historie en culturele kenmerken.

Bureau Jeugdzorg in Drenthe wil toegankelijk zijn voor alle jongeren. Daarom werd er in 2005 een diversiteitsproject in het leven geroepen. Kitlyn deed hieraan mee. Ze heeft destijds alle medewerkers van Bureau Jeugdzorg Drenthe getraind in transculturele communicatie. Zodoende was men beter toegerust op cliënten die een ‘andere taal spreken’ dan de hulpverlener. Haar trainingen waren als een warm bad. Zonder middelen en programma’s neemt ze de deelnemers mee in een soort lang persoonlijk gesprek waarin iedereen boeiende verhalen vertelt. Zoals één van hen het verwoordde: “Aansluiten bij familie verhalen van de deelnemers is de beste leermeester. Besef hebben van je eigen culturele erfgoed maakt je tot een goede hulpverlener.” Bureau Jeugdzorg Drenthe had goede ervaringen met Kitlyns gedachtegoed en werkwijze. Daarom zijn Irene Zwaan en Kitlyn Tjin A Djie in 2006 gevraagd om dit boek te schrijven. De eerste druk verscheen in 2007.

Naast Kitlyns verhalen en theorieën worden de ervaringen en verhalen van de medewerkers van Bureau Jeugdzorg Drenthe opgetekend in dit boek. In Drenthe wordt bewezen dat de interculturele dialoog niet alleen van toepassing is op migranten. Overal waar verschillen zijn, waar diversiteit is in de breedste zin van het woord, zou aandacht moeten zijn voor interculturele communicatie. Dus ook in de communicatie tussen mannen en vrouwen, ouderen en jongeren, hervormd en katholiek, werkgever en werknemer, hulpverlener en cliënt, kortom in alle communicatie is dit gedachtegoed waardevol.

Dit boek laat zich lezen als een roman, een verhalenboek. Kitlyn begon in haar werk met migranten bij haar eigen verhaal, haar intuïtie en ervaringen. Ze was ervan overtuigd dat om kinderen die in de hulpverlening belanden te helpen, witte Nederlandse denkpatronen niet werken. Ze heeft daar later theorie bij gevonden. Ook dit boek begint bij het verhaal. Het verhaal van Kitlyn en de verhalen van medewerkers van Bureau Jeugdzorg Drenthe. De verhalen samen schilderen een model. ‘Beschermpjesen’ is een model waarin verschillende theoretische concepten handvatten bieden om de dialoog met de vreemde ander vorm te geven op een eerlijke en menselijke manier.

Toevoeging bij de 4^e herziene druk

Beschermpjesen, transculturele hulp aan families is geboren in Drenthe. Daarna is het opgestegen en geland op diverse plekken in heel het land. Er zijn verschillende ontwikkelingen geweest waarvan we een aantal willen benoemen.

Zo was het een belangrijke impuls dat bij de presentatie van het boek in Assen een aantal organisaties de handen ineen heeft geslagen en het platform *Beschermpjesen* in Drenthe heeft opgericht. Dit platform, gevormd door organisaties voor onderwijs, hulpverlening en welzijnswerk, heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het doen verspreiden van *Beschermpjesen* in de rest van Nederland.

Er is met behulp van een Europese subsidie een implementatieonderzoek gedaan bij zeven organisaties in het westen van het land met zeer positieve resultaten. Als fundament van dit onderzoek heeft PIONN een wetenschappelijke onderbouwing voor het werkmodel *beschermpjesen* ontwikkeld en beschreven, te vinden op de website.

Bij de sociale studies in het hbo wordt lesgegeven over beschermjassen. En diverse organisaties in het hele land zijn getraind in het werken met beschermjassen.

De provincie Utrecht heeft beschermjassen ingezet om drempels te verlagen voor migrantenkinderen en hun families bij acht instellingen voor jeugdzorg. Uit het onderzoek dat Forum deed naar de impact van het project, bleek dat er een hoge waardering was voor beschermjassen bij de deelnemers aan de trainingen. De cultuursensitiviteit van de hulpverleners bleek significant toegenomen.

Langzamerhand zijn we een huis gaan bouwen rondom ons werk, Bureau Beschermjassen. Vanuit het bureau bieden we trainingen aan, basistrainingen voor beginners en train de trainers voor mensen die het model aan anderen willen leren. Ook geeft Kitlyn lezingen, workshops en in-company trainingen door het hele land, aan iedereen die ruimte wil geven aan diversiteit op het werk.

Soms krijgen we opmerkingen over dat het boek te veel gericht is op migranten. Daar brengen we dan tegenin dat er zeer weinig literatuur te vinden is over het effect van migratie op familiecontinuïteit in wij-gerichte systemen en dat dit boek in die leemte voorziet. Ook horen we veel positieve geluiden over de grote rol die de provinciale context van Drenthe speelt in het boek. Immers, veel hulpverleners die in de Randstad werken, hebben zelf roots in Zeeland, Limburg, Groningen of Friesland.

Beschermjassen bevat verschillende elementen, theoretisch en praktisch, en een ieder, ongeacht persoonlijke of professionele achtergrond, kan en mag er iets mee doen. Naar de trainingen komen naast hulpverleners onder meer politieagenten, theatermakers, vroedvrouwen, gemeenteambtenaren en hogeschooldocenten. Het gaat over veiligheid op de werkvloer, je geschiedenis kennen, recht doen aan jezelf en vanuit het contact met jezelf de relatie met de ander aangaan. Daarmee is het geen vaststaande methodiek en iedereen kan er zo mee aan de slag. Tegelijkertijd is het daarom soms lastig om het voor het voetlicht te krijgen. Databanken voor effectieve interventies, subsidieverstrekkingen en overheden verlangen SMART beschrijvingen. Beschermjassen past niet goed in een dergelijk afgebakend kader. En dat is nou juist de kracht van het model.

Toevoeging bij de 5^e herziene druk

De transitie in de jeugdzorg heeft geleid tot allerlei vormen van wijkteams en laagdrempelige voorzieningen waarbij de grenzen die er eerder waren tussen disciplines en organisaties minder scherp zijn, en de professionals elkaar versterken in plaats van langs elkaar heen werken.

Kitlyn mocht in opdracht van de gemeente Amsterdam en de Hogeschool van Amsterdam in 2015 alle *Samen Doen*-teams in de stad trainen in beschermjassen. De eyeopeners waren er als altijd, met name over de invloed van familie, historie en cultuur in meer generaties, op zowel de professional als de cliënt. En als er met zo'n compleet team naar één casus werd gekeken met behulp van een genogram en levenslijn, dan was men blij verrast te zien hoeveel men samen weet en wat de meerwaarde is van het kijken op die manier naar casuïstiek. Zo werd bijvoorbeeld zichtbaar dat een probleem niet lag aan een kind dat niet deugt, maar aan een familie met verlieservaringen en breuken in

de historie, waardoor de ene ouder lijdt aan depressies, de andere in de alcohol zijn toevlucht zoekt en de oudere broer een gokverslaving ontwikkelt. Al die individuele problemen hebben een samenhangende oorzaak die is geworteld in de geschiedenis. Het loont dus om met zijn allen naar één casus te kijken. De deelnemers aan de trainingen gingen bijna altijd vrolijk naar huis: “We gaan vanaf nu anders kijken, en andere vragen stellen!”

Bijna tien jaar na de eerste editie kunnen we al met al constateren dat beschermjassen in toenemende mate past binnen de kaders van de huidige maatschappij waarin de overheid steeds meer aanstuurt op burgerparticipatie en eigen kracht. Het blijft echter een blinde vlek dat er een hele familiegeschiedenis meespeelt, in casuïstiek en in je handelen als professional. Dat maakt dat we onze missie met veel passie en overtuiging voortzetten, en we met veel plezier deze herziene 5^e druk in de wereld zetten.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1: Kitlyns verhaal

Kitlyn vertelt haar levensverhaal. Ze vertelt over haar ervaringen in Suriname, de migratie en wat ze als Surinaamse tegenkomt in Nederland. Haar persoonlijke en professionele bevindingen hebben tot ‘Beschermjassen’ geleid. De ingrediënten in dit boek zijn allemaal te herleiden naar haar verhaal zoals verteld in dit hoofdstuk.

Hoofdstuk 2: Beschermjassen

Dit hoofdstuk gaat over ‘Beschermjassen’. ‘Beschermjassen’ betekent dat je mensen die zich in een belangrijke levensfaseovergang bevinden, zoals de meeste cliënten in de jeugdhulpverlening, inbedt in de groep of de cultuur. Op zoek gaan naar ankers, steunfiguren, rituelen of equivalenten van vroeger helpt mensen zich te hernemen en hun leven weer op te pakken.

Hoofdstuk 3: Divers Drenthe

Dit hoofdstuk gaat over het sociale, culturele en historische landschap van Drenthe. Ervaringen van hulpverleners in Drenthe laten zien hoezeer ‘Beschermjassen’ aansluiting vindt in de provincie. Door in te zoomen op Drenthe wordt zichtbaar gemaakt hoe een stukje Nederland zelf diversiteit in zich draagt en hoe hier wordt omgegaan met de ‘vreemde ander’. Ook krijg je handvatten hoe je zelf diversiteit kunt ontrafelen in verschillende contexten.

Hoofdstuk 4: De kracht van families

Families hebben een zelfhelend vermogen. Omdat dit vaak een blinde vlek is bij hulpverleners, wordt aandacht besteed aan hoe families functioneren. Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen op het individu gerichte familiesystemen, zoals in Neder-

land en de meer op het collectief gerichte familiesystemen zoals bij niet-westerse migranten.

Hoofdstuk 5: Impact van migratie

Migratie heeft een grote impact voor mensen uit collectieve systemen, onder meer omdat het de continuïteit van het functioneren van de grootfamilie doet haperen. Hierin ligt een groot deel van de oorzaken van problemen in gezinnen. Dit hoofdstuk geeft inzicht in de gevolgen van migratie, zodat je als hulpverlener hier rekening mee kunt houden.

Hoofdstuk 6: Interculturele competenties

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de interculturele competenties die nodig zijn voor een open dialoog met de 'vreemde ander'. Het gaat hierbij om kennis hebben van je eigen culturele bagage en die van de ander. Je moet je heilige huisjes kennen om te kunnen blijven wisselen van perspectief. Empathie en compassie zijn een basisvoorwaarde in interculturele communicatie. Tot slot moet je je er bewust van zijn dat er altijd sprake is van blinde vlekken in de communicatie.

Hoofdstuk 7: Instrumenten voor de interculturele dialoog

Er wordt een aantal instrumenten behandeld die ingezet kunnen worden in het contact tussen de hulpverlener en de cliënt. Aan de orde komt het werken met genogrammen, het maken van een visueel overzicht van de historie en structuur van een grootfamilie. De levenslijn helpt om belangrijke levensfaseovergangen in beeld te krijgen. Er wordt aandacht besteed aan TOPOI, een analysemodel voor communicatie. Verder komt aan de orde het werken met contextuele vragen, levensverhalen, en getuigenissen.

Hoofdstuk 8: Nieuw perspectief in hulpverlening

'Beschermjassen' biedt een nieuw perspectief op de hulpverleningspraktijk. In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij hoe het zich verhoudt tot conventionele opvattingen over hulpverlening. Tevens wordt beschreven hoe het past bij bestaande methodieken als Signs Of Safety, de Oplossingsgerichte Benadering en het Familie Netwerk Beraad. Ook gaan we in op hoe het zich verhoudt tot de bakens van Welzijn Nieuwe Stijl.

Kitlyns verhaal

Kitlyn Tjin A Djie verstaat de kunst van leven blazen in theoretische concepten. Dit doet zij door haar eigen levensverhaal als een antropoloog te onderzoeken. Zo nodigt zij anderen uit hun eigen verhaal te ontdekken. Om te kijken naar de geschiedenis en structuur van je eigen familie. Want je eigen verhaal biedt handvatten in de dialoog met de vreemde ander.

“Ik hou ervan om verhalen te beginnen waar ze beginnen. Waar m’n wieg heeft gestaan. Of waar m’n naam vandaan komt. Een soort van geaard worden. Mijn naam Kitlyn komt van het Chinese woord Kit-ling. Kit-ling betekent in het Chinees ‘genoeg’. Tegen de tijd dat ik geboren werd waren er volgens mijn vader genoeg dochters. Ik was de vierde in een rij van zes meisjes. Dat mijn vader Kit-ling verboog naar Kitlyn brengt me ertoe te vertellen dat hij een tweedegeneratie-migrantenkind is. Hij heeft de pijn gevoeld van de verliezen van de eerste generatie migranten. Maar hij heeft het verlies niet letterlijk meegemaakt. Hij wilde mij een westerse naam geven. Door mij Kitlyn te noemen heeft hij het westen met het oosten verbonden. Lynn is immers een Amerikaanse naam. Dit te vertellen is een kans om achter het verhaal te kijken. Het maakt dat ik me gedragen weet door mijn familie. Het is universeel, iedereen heeft een familie, of je het nou leuk vindt of niet. Over mijn familie vertellen maakt dat mensen bij hun eigen familie terecht komen.

Mijn vader was Chinees uit een patriarchaal systeem. Zijn grootvader migreerde in 1866 vanuit Themsewoei in Zuidoost-China naar Suriname. Mijn opa van vaders kant trouwde met een Vietnamese vrouw, geboren in Frans Guyana. Zij bracht het Franse elan met zich mee. Mijn moeder is Surinaamse uit een matriarchaal systeem. Haar vader was Portugees-Duits. Haar moeder had een creoolse vader die rechtstreeks afstamde van de slaven. Haar moeders moeder was Portugees-joods.

Suriname

Ik ben in een bevoorrecht milieu opgegroeid. Ik woonde in een wijk van Paramaribo waarvan iedereen zei: ‘Ik wou dat ik daar mocht wonen.’ In een prachtig huis, helemaal hout van boven en beneden was het van steen. Het was opvallend, met bomen die voorover bogen van de oranje bloemen. Een veilig nest was het, een plaatje. Mijn vader was van de witte boorden. Hij werkte eerst als stationmanager voor een Noord-Amerikaanse luchtvaartmaatschappij. Later werkte hij voor een Nederlands bedrijf. Rock Hudson en andere filmsterren kwamen bij ons over de vloer. Die moesten bij een tussenstop een dagje vermaakt worden, met een feestelijke lunch van m’n moeder. M’n vader heeft met mensen uit de buurt een zwembad opgezet, daar kwamen alleen chique mensen zwemmen. Mijn moeders kast zat vol met cocktailjurken en avondgewaden. Ik herinner me mijn ouders meer als partners van elkaar dan als ouders. Mijn vader kwam soms thuis met mijn moeder in zijn armen. Ze waren altijd met elkaar bezig. Een buurmeisje herinnerde zich dat mijn ouders zo gek op elkaar waren, terwijl haar vader altijd vreemd ging. ‘Ik wou dat ik zo’n vader als jij had, een vader die je moeder aanbad!’ zei ze.

Ik was een eigenzinnig kind. Mijn moeder zegt altijd dat ik het meest rare kind was dat ze had. Ik was zó driftig! Ik heb m’n zussen uit het raam geduwd. Ik was gek op m’n vader. Hij was geen vader, hij was een grote vriend. Hij vertelde verhaaltjes, over Pietje Puf, een jongetje dat als er gevaar dreigde een grote stink-puf kon laten. Zo joeg hij het gevaar weg. Maar m’n moeder was gereserveerder. Ze moest wel streng zijn want mijn vader was dat niet.

Ik kan me heel goed herinneren dat ik als kind voelde dat ik speciale gaven had in het communiceren. Ik kon al heel jong – en ik wist dat ik daarin anders was – met m'n vader praten over dat Nederlanders overheersten in zijn bedrijf. Dat Surinamers altijd overvleugeld werden door de Nederlanders. En hoe onrechtvaardig hij dat vond. Ik was toen ongeveer tien jaar. Met de dienstmeisjes – we hadden een hele batterij – kon ik als één van de weinige kinderen goed opschieten. Ik vond het heerlijk om naar ze te luisteren. Gefascineerd was ik door hun verhalen over medicijnmannen in het bos. Bij ons mochten die verhalen niet verteld noch gehoord worden, dat was primitief. Ik zat als zesjarig meisje aan de voeten van de naaister ademloos te luisteren naar haar verhalen uit het gewone leven. Zij was alleenstaande moeder met twee kinderen. En dan hadden we een strijkmevrouw. Daar had ik wel vaak ruzie mee. Ze streek m'n uniform te stijf, deed er te veel stijfjes in. Witheet werd ik dan. Ik had het zo vaak tegen haar gezegd. Het moet niet stijf! De tuinman kon ik niet verstaan. Daar vond ik troost als ik een driftbui had gehad. Ik was dan zo driftig dat ik op bed moest gaan liggen om het van me af te trappen. Ik trapte echt. En als ik dan uitgeput was ging ik naar de tuinman. Stond ik daar tegen hem te schreeuwen in het Nederlands. Hij kon het niet verstaan. Maar als ik uitgeschreeuwd was pakte hij m'n hand, troostte me, en deelde hij zijn altijd gepeperde lunch met me. Tot op de dag van vandaag heeft pittig eten een kalmerende werking voor mij.

Ik werd helemaal gek van de benauwdheid in Suriname. Ik keek er zo naar uit om weg te gaan. Het milieu waar je voortdurend werd voorgeschreven hoe je moest bewegen, hoe je moest doen. Misschien had dat te maken met de middenpositie die ik innam in de zussen-rij. Boven me had ik drie zussen, waarvan de jongste vier jaar met mij verschilde in leeftijd. Tussen de andere zussen zit bijna drie jaar. De oudste zus had haar eigen vrienden, de tweede en derde waren vier handen op één buik, die waren altijd samen. En dan had ik die twee ettertjes onder me die nooit deden wat ik wilde. Ik hoorde nergens bij thuis. Bij de groten niet en bij de kleintjes ook niet. Mijn jongste zus zei pas nog: 'Kit, je moet je haar niet laten groeien. Je ziet er veel te lief uit. Je bent het niet, je bent een krenge, je moet je haar eraf halen.' Het is grappig hoe ze je op die plek houden.

Migratie

Wij gingen allemaal in Nederland studeren. Mijn moeder kon niet naar de kweekschool. Ze moest gaan werken op haar vijftiende. Vanwege de dood van haar vader in dat jaar was het ineens armoe troef bij haar thuis. Terwijl ze eigenlijk docent had willen worden. Mijn vader moest stoppen met zijn medicijnenstudie. Tot zijn kandidaats kon hij in Suriname blijven. Maar voor het vervolg moest hij naar Nederland. Zijn broer was al in Nederland en stierf hier aan tuberculose. Zijn zusje van elf werd met een schip naar Nederland gestuurd voor behandeling van Engelse ziekte. Zij overleed onderweg. Toen zei mijn grootvader: 'Er gaat niemand meer naar Nederland, want dan ga je dood.' Zodoende kon mijn vader zijn studie niet afmaken. Dat was de reden dat mijn ouders alle zes dochters hebben weggestuurd. 'Word wat je worden wilt, grijp je kansen.' In

1969 vertrok ik naar Nederland. Ik kwam in hetzelfde huis als waar mijn drie oudere zussen hadden gezeten. De heer en mevrouw Morren hadden al meisjes in huis vanaf 1952. Zij was een Duitse, hij Nederlander, getrouwd in 1936. Hij was gemeentesecretaris in Amsterdam. Ik kwam in een wilde tijd, meneer kwam steeds thuis met de geur van stinkbommen om zich heen. In die tijd zat ik vaak op de Dam. Ik vond het een fijn gevoel dat niemand mij kende, dat ik op kon gaan in de anonimiteit. Dat ik daarin de komende jaren kon onderduiken, dat was mijn streven. Ik heb drie jaar in dat huis gezeten, het vierde, vijfde en zesde jaar van de hbs. Het was een gouden tijd. Ik ging leren weer leuk vinden. Daarvoor had ik leren nooit leuk gevonden. Ik leefde in angst onder het regime van de nonnen. Die nonnen sloegen je alle kanten op, heel grillig was dat. Maar hier was het geweldig op school. De docenten rookten stickies met je. Maar bandeloos, grenzeloos werd ik niet. Ik dacht, ik heb geen ouders hier, wie moet me redden. Dus zat ik braaf te wezen op de Dam.

Na de hbs ging ik de opleiding doen die nu de opleiding voor Sociaal Pedagogische Hulpverlening is geworden. Ik begreep die opleiding niet. Dat Nederlanders naar kinderen keken buiten hun context, hun familie. Dat kon ik gewoon niet snappen. Ik zocht een stageplek die ik wel snapte. De Triangel, die nam hele gezinnen op. Erg vooruitstrevend. Daar is de basis gelegd voor mijn huidige werk met familiesystemen. Ze namen daar zelfs drie generaties op. Er was een oma, een dochter en een kleinkind. Alle drie aan de drank. Het kind van twee schonk de jenever uit de theepot. En opa kwam regelmatig langs met het rieten stokje om iedereen alle hoeken van de kamer te laten zien. Mijn collega wilde de vrouwen van die man bevrijden en ging een uitkering voor ze regelen. Maar toen wist ik al, dit soort systemen dit gaat al eeuwenlang zo. Het gaat alleen maar ontwrichtend werken om die man aan te pakken, dat zet geen zoden aan de dijk.

Een belangrijke gebeurtenis in die periode was in Zuid-Marokko. Het was 1977, ik was 24 jaar. Ik raakte verzeild in een situatie die ik niet herkende en waarin ik niemand duidelijk kon maken wat ik nodig had. Ik was op reis met Hans, mijn huidige man. We zaten in een jeep en knalden tegen een militaire truck op. Het meisje van een stel dat net zo oud was als wij kwam daarbij om het leven. Zij stierf omdat de jeep kantelde en zij eronder kwam. Dat de jeep kantelde was mijn redding. Het meisje leefde eerst nog. We zijn beiden in een busje gesleept dat daar langs de kant van de weg stond. Zij stierf onderweg een paar uur later. Ik ben jarenlang bezig geweest met de vraag waarom ik moest blijven. Ik heb zwaargewond twee weken lang in een ziekenhuis gelegen. Ik kon niets vertellen en ik snapte ook niet wat er gebeurde. Ik had veel pijn maar er waren geen middelen. Er kwamen allemaal mannen aan m'n bed, tientallen mannen. Ze spraken Arabisch, Berber of Frans. Alles wat ik nodig had of wat ik probeerde uit te leggen werd niet begrepen. In hun wereld waren mensen die dood gingen belangrijk. Ik had slechts een paar gebroken botten. Zij leefden in een totaal andere werkelijkheid dan ik. En dan die chirurg met immer ontbloot bovenlijf en een schortje waarvan bloed lekte, dat was niet een man waarvan ik dacht, naar hem wil ik luisteren. Er kwam geen hulp uit Nederland omdat de eigenaar van de jeep het niet aan de grote klok wilde hangen. Hij had net daarvoor een dode gehad in Groenland. Dus schakelde hij de ambassade niet in. Pas twee weken later werd ik opgehaald en vervoerd naar Nederland.

Ondertussen kreeg ik zelf een gezin. Ik trouwde met Hans en kreeg twee zonen. Robin en Michel. Michel, de jongste kreeg rond zijn twaalfde jaar krullen. Zijn zwarte sluike haardos veranderde in een sterk krullende bos. Ik was verrukt: Het was oma's haar, de moeder van mijn moeder! Maar mijn zoon was ontzet: 'Ik lijk nu op een Turk in plaats van op een Nederlander of Surinamer.' En mijn moeder was verbijsterd: 'Hij heeft het slechte haar van de creolen gekregen.' Voor mij verbond zijn haar hem met zijn wortels, zijn creools-Portugese overgrootmoeder. Hij heeft haar niet gekend. Toen zij overleed was hij acht jaar en nooit in Suriname geweest. Er volgde een lastig jaar voor hem en voor ons. Vriendjes wilden niet meer met hem omgaan omdat hij op een Turk leek. Hij schoor eerst zijn hoofd kaal en toen het krulhaar terugkwam deed hij het nog een keer. Later droeg hij 24 uur per dag een petje. Na een jaar tobben besloten we met hem naar Suriname te gaan. Het is haast met geen pen te beschrijven wat voor verandering zich in hem voltrok binnen drie minuten na aankomst op het vliegveld. Er daalde een rust over hem. Hij keek om zich heen, je zag hem bijna letterlijk in zijn onbekende wortels zakken. Terug in Nederland voelde hij zich weer meer Amsterdammer, de spanning was weg. Pendelen tussen culturen had een plek in zijn leven gekregen.¹

Familiedrive

Na de Triangel ben ik gaan werken bij een project van Justitie gericht op de bevordering van integratie in kinderruimten. De teams wilden geen zwarte mensen want die leken niet op hen. Terwijl in die tijd, 1983, al 40% van de kinderen in dat huis een migrantenachtergrond had. Ik zag letterlijk de ontreddering van zwarte kinderen in dat tehuis. En de diskwalificatie van de groeps werkers naar die families. Dat maakte dat m'n mis-siegevoel tot leven kwam. Alles was wit wat er werkte, behalve de dweilmevrouw. De mentoren vonden dat de kinderen zelf moesten bepalen hoe laat ze thuis kwamen, ze moesten leren keuzes maken. Die kinderen werden gek, sommigen gingen op de snel-weg liggen. Er was gewoon een gat tussen thuis en het kinderruimte. Als ouders of familieleden langs kwamen met eten werden ze buiten de deur gezet. Het is geen bezoeken zeiden ze dan. Het was dramatisch. Door mijn familiedrive gingen we groepen opzetten waarbij groepsleiding, ouders en kinderen uitwisselden over opvoeding en samen aten. Revolutionair. De orthopedagoge met wie ik samenwerkte was het er helemaal mee eens. Alleen verschilden we van mening over de aanpak van migrantenouders. Ik had er geen taal voor. Toen ben ik literatuur gaan zoeken bij wat ik zag, hoe systemen werken. In 1988 werd ik ontslagen omdat ik te kritisch was. Vervolgens heb ik zes jaar gewerkt bij een Adviesbureau voor Jongeren en Ouders. Ik kreeg een bijzondere positie en zou nooit ontslagen kunnen worden. Ik heb na een jaar gevraagd om dat op te heffen want ik werd er gek van. Over positieve discriminatie ben ik niet zo positief. Bij dat bureau heb ik geleerd attractief te zijn. We moesten ervoor zorgen dat we klantvriende-

1 Eerder gepubliceerd in Tjin A Djie, K. (2002), 'De bijzondere opdracht van migrantenkinderen'. In: C.J.A. Roosen, A. Savenije, A. Kolman en R. Beunderman (red.), *Over een grens*, *Psychotherapie met adolescenten*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

lijk waren, dat mensen terug wilden komen. Ik vond het geweldig. Elk gesprekje, telefoontje, een flyertje mee. Dit is wat jeugdzorg moet zijn, dat je aldoor het beste geeft voor kinderen, ouders en familie. De coördinator haalde me binnen met het idee dat we moesten gaan interculturaliseren en dat de helft van het bureau zwart moest worden. En dat is allemaal gerealiseerd.

In die periode werkte ik mee aan methodiekwontwikkeling voor de Hogeschool van Amsterdam op basis van mijn ervaringen in dat kinderruim. Ook gaf ik veel les en ben ik mijn familie gaan gebruiken als materiaal. Ik heb geleerd om attractief te zijn voor mijn cursisten. Ik kreeg politieagenten die al het racisme in heel Nederland op mijn bord legden. Ik ontdekte dat het een heel ingewikkeld veld is om je in te bewegen. Toen ben ik het genogram, een soort familietekening, gaan gebruiken om aan de hand van mijn eigen familie te demonstreren hoe migrantenfamilies 'doen'. Ik ben de Voortgezette Opleiding gaan volgen en schreef een scriptie over plaatsing van kinderen in de eigen familie, de zogenaamde familieplaatsingen. Ik had een aantal collega's in gedachten aan wie ik de scriptie schreef. Eén van hen was Jannie, een hele grote Nederlandse vrouw. Dan zei ze: 'En dan stel ik deze Surinaamse moeder zó'n klein doeltje en dan háált ze het niet eens!' Die mensen moesten dus vooral aan háár doelen beantwoorden, echt vreselijk. Ik heb een pleidooi geschreven dat de regie van de familieplaatsingen ligt bij de families zelf, niet bij ons. Als het gaat om plaatsing bij vreemde pleeggezinnen heeft de maatschappelijk werker een regierol. Maar bij plaatsingen van kinderen in de familie moeten we ons anders positioneren. We positioneerden ons als degenen die alles wisten en de regie hadden. Dus verloren we steeds families.

In families zoals de mijne zijn er in elke generatie mensen die het gezag vertegenwoordigen. Bij ons zijn dat mijn oudste zus en ik. Mijn oudste zus heeft het gedelegeerd gekregen. En ik heb het verdiend vanwege mijn vaardigheid om problemen op te lossen. Bijvoorbeeld toen mijn nichtje, dochter van mijn jongste zus, bloedvergiftiging had. Het ging erg slecht met haar. Ze lag op de intensive care van een streekziekenhuis. Mijn moeder, mijn oudste zus en ik gingen met de arts praten om overplaatsing te vragen naar een academisch ziekenhuis. De arts zei: 'Wat moet ik met een oma en twee tantes? Waar is de moeder?' Waarop ik zei: 'De moeder, hoezo, wij nemen de besluiten.' Het is in zo'n situatie volkomen helder wie welke taak op zich neemt. Mijn oudste zus gaat voor het gezin zorgen, een andere zus blijft voortdurend bij mijn jongste zusje, ik spreek met de artsen. Het is voor de hele familie duidelijk hoe er met het gezag en de taken wordt omgegaan.

Nel Jessurun heb ik geadopteerd als mijn intellectuele moeder. Van haar las ik in 1989 een artikel over genogrammen. Zij was onderdeel van een vooruitstrevende systeem-denktank. Via haar kwam ik in aanraking met vele hotshots en theorieën op het gebied van de systeemtherapie. In 1993 richtten Nel Jessurun en Anke Savenije de opleiding Transculturele Systeemtherapie op als antwoord op het Nederlands witte denken in de systeemtherapie. Ik heb die opleiding gevolgd in 1997. Ook bij de Hogeschool vond ik een groot vat aan kennis en literatuur. Datgene wat ik uitvond in m'n eigen familie kon ik verbinden aan collectieve systeemelementen. Ik gaf overal les, aan gezinsvoogden, maatschappelijk werkers, pleegzorg. En altijd waren er nieuwe artikelen bij de vleet. Toch had ik steeds het gevoel, die literatuur die deugt niet, die is

te westers. Dat we kijken naar families, het generatiedenken, dat is voor mij essentieel. Dat is anders dan systeemdenken. Systeemdenken gaat over problemen die ontstaan in de wisselwerking met de context. In het systeemdenken bestaat die context altijd uit de vader, de moeder en het kind. Maar hoe doen migrantenfamilies dan? Wie zijn gezagsdragers? Hoe worden besluiten genomen? In collectieve systemen is dat essentieel. Voor mij was dat zo vanzelfsprekend dat ik niet begreep dat mijn ideeën niet doordrongen. Ik had niet in de gaten dat daar een blinde vlek zat, door die vanzelfsprekendheid.

Beschermjas

In de jaren 90 kwam een hotshot op het gebied van de systeemtherapie naar Nederland. Zij had een theorie over stoppen van geweld in partnerrelaties. Nel Jessurun was uitgenodigd en zei: 'Die mevrouw gaat een Westers verhaal houden, dus ik neem zoveel mogelijk zwarte mensen mee.' We gingen daar met een aantal vrouwen heen. Het werd al snel duidelijk dat die mevrouw geen antwoord op onze vragen had en het interesseerde haar ook niet. Als zwarte mensen problemen hebben in hun relatie gaan ze maar naar hun eigen zwarte kring. Vrijwel alle aanwezigen waren wit en hadden zoiets van: 'Oh God, daar heb je die zwarten weer.' Zo ontstond ons collectief, met feministen uit de systeemtherapie wereld.² Een groep vrouwen die elkaar steunen en versterken op hun ideologische en intellectuele pad. Het collectief is heilig voor mij. Het functioneert als een beschermjas. We geven allemaal les, ieder staat met een controversiële boodschap alleen voor lezingen. We knabbelen aan de gevestigde orde. Mensen worden bozig als ze ons horen. We zijn een bedreiging voor vastgeroeste opvattingen. Daarom zijn we zo belangrijk als collectief. Het is een omhulling van waaruit je alles mag en kan zeggen. We zijn erg goed in insluiten en uitsluiten en dat is eigenlijk waar het altijd over gaat. We hebben allemaal ons gevecht maar zijn briljant op het gebied van weer inbedden.

Dat beschermjassen-idee, dat ontstond al bij de Triangel. Daar gebeurde iets, dat vond ik het meest ingrijpende van mijn hele carrière. Ik was toen zwanger van mijn oudste zoon Robin, in 1981. Ik moest een psychiatrisch zieke moeder losscheuren van haar kind. Het was afschuwelijk. Daar ontstond al het idee, zonder dat ik daar woorden voor had, dat iedereen beschermjassen nodig heeft. Bijvoorbeeld, toen ik op de daghulp werkte was er een moeder uit Nigeria. Ze was stewardess geweest en getrouwd met een mishandelende Antilliaan. Ze had twee zoontjes. Ze kende niemand. Ze zei: 'Jullie zijn m'n familie geworden.' Maar dat mocht niet. De zaken moesten professioneel gescheiden blijven. Ik zei, wat een onzin, deze vrouw heeft een tijdelijke beschermjas nodig. Wij doen haar denken aan haar familie dus wij gaan de verjaardag van haar kind vieren. En iedereen die ze kent mag komen! We doen het op haar manier. Als je die moeders laat doen wat ze vroeger altijd al leuk vonden, dan komen ze weer in hun kracht. Later

² Zie www.cttamsterdam.nl.

ontdekte ik het boek *Een olijfbloom op de ijsberg* van Django Sterman³ waarin die ideeën naar voren komen. Toen kreeg ik taal en theorie bij mijn opvattingen en kon ik er woorden aan geven, de boodschap verspreiden.

In 1995 heb ik m'n eigen bureau opgericht. In die periode ontdekte ik dat ik het prettig vond om met kleine groepen te werken, daar werd ik wijs van. En bij de School voor Coaching waar ik vanaf 2001 werkte heb ik geleerd hoe je groots kunt zijn en toch klein. Hoe faciliteer je een groep om haar eigen doelen te realiseren. Hoe blijf je dichtbij als veilige grote moeder, maar mogen mensen toch hun eigen pad ontwikkelen. Met andere woorden, hoe creëer je een veilige ruimte en blijf je toch docent.

Nu is er Bureau Beschermjassen en geef ik basistrainingen en train de trainers voor iedereen die aan de slag wil op de werkvloer met het model. Het werkmodel Beschermjassen is beschreven en toegankelijk gemaakt in dit boek en in een wetenschappelijke beschrijving. Omdat ik graag wil dat het gedachtegoed en de werkwijze zich onbelemmerd kunnen verspreiden zit er geen copyright op beschermjassen. In mijn trainingen worden we allemaal mensen die interesse hebben in elkaars levensverhalen. Binnen tien minuten is er iets van veiligheid en willen we allemaal leren van elkaars levenswijsheid.

De verhalen in dit boek zijn vooral verteld in trainingen met medewerkers van Bureau Jeugdzorg Drenthe. Hun verhalen en het mijne brengen de theorie tot leven en laten zien hoe je je eigen verhaal kunt benutten om de ander beter te verstaan.”

Tot slot

Dit hoofdstuk vertelde het verhaal van Kitlyn. Haar verhaal bevat alle elementen die verder in dit boek aan de orde komen. Haar verhaal is de basis voor het model Beschermjassen. Wat is een beschermjas, welke functie heeft het en hoe kun je als hulpverlener helpen je cliënt te beschermjassen? In het volgende hoofdstuk wordt hieraan uitgebreid aandacht besteed.

Opdracht

- Wat herken je in Kitlyns verhaal en in welke zin komt het overeen met het jouwe?
- Wat is er totaal anders in haar verhaal?
- Waarover krab je je achter je oren? Met andere woorden: wat vind je gek of waar ben je het niet mee eens?
- In welke zin herken je dingen uit haar verhaal bij anderen, zoals cliënten of medestudenten?

3 Sterman, D. (1996), *Een olijfbloom op de ijsberg. Een transcultureel-psychiatrische visie op en behandeling van jonge Noord-Afrikanen en hun families*. Nederlands Centrum Buitenlanders; opnieuw uitgegeven door Pharos (2007).

Literatuur

- Anderson, H. en H. Goolishian (1992), 'The Client is the Expert: a Not-Knowing Approach to Therapy'. In: S. McNamee en K. Gergen (Eds.), *Therapy as social construction*, pp. 25-39, London: Sage.
- Arends, A.M. (1998), 'Het ondergesneeuwde lichaam', *Tijdschrift voor Sociale Psychiatrie*, 51, pp. 13-25.
- Bakker, H., 'Iedereen heeft beschermjassen nodig', interview met K. Tjin A Djie in *Vrouw en Gezondheid*, november/december 1997.
- Bekku, D. van (2004), 'Nederlandse identiteit als basis voor burgerschap – een antropologische visie', *Civis Mundi*, januari.
- Bekku, D. van, M. van de Ende, S. Heezen en A. Hijmans van den Bergh (1996), "'Migratie als Transitie" De liminele kwetsbaarheid van migranten en vluchtelingen'. In: J. de Jong en M. v.d. Berg (red.), *Handboek Transculturele Psychiatrie en Psychotherapie*. Lisse.
- Bekku, D. van, G.O. Helberg, K. Tjin A Djie en I. Zwaan (2010), 'Rituelen en beschermjassen'. In: J. de Jong en S. Colijn (red.), *Handboek culturele psychiatrie en psychotherapie*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Boedjarath, I. en D. van Bekku (red.) (1997), *Een blik in de transculturele hulpverlening, 15 jaar ervaring met verlies en verrijking*. Utrecht: Van Arkel.
- Bohlmeijer, E. (2007), 'Herinneringen, levensverhalen en gezondheid'. In: E. Bohlmeijer, L. Mies en G. Westerhof, *De betekenis van levensverhalen, theoretische beschouwingen en toepassingen in onderzoek en praktijk*, pp. 31-39. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bourdieu, P. (2001), *Masculine domination*. Cambridge: Polity Press.
- Brinkgreve, C. (2014), *Vertel, over de kracht van verhalen*. Atlas Contact.
- Clark, M.D. (2001), 'Change-focussed Youth Work', *Journal of the Center for Families, Children and the Courts*.
- Crul, M. e.a. (2013), *Superdiversiteit*, Elitesproject.eu.
- Cuyvers, P. (2006), 'The Netherlands: tolerance and traditionalism'. In: James Georgas, John W. Berry, Fons J.R. van de Vijver, Cigdem Kagitçibasi and Ype H. Poortinga (Eds.), *Families across cultures. A 30 Nation Psychological study*, pp. 410-419. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dijk, J. van en B. Schreuder (2001), 'De getuigenis als therapie. Beschrijving van een kortdurende therapeutische methode voor getraumatiseerde slachtoffers van politiek geweld', *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 27.
- Dijkstra, P.A., *Het zit in de familie*. Oratie ter gelegenheid van de aanvaarding van de leerstoel Verwantschapsdemografie aan de Universiteit van Utrecht, 29 oktober 2003.
- Dijkstra, P. en A. Komter (2004), 'Hoe zien Nederlandse families eruit?' *DEMOS*, jg. 20, nr. 10.
- Dijkstra, P. en H. de Valk (2007), 'Criminelen in de familie, Verband tussen crimineel gedrag en bevolkingskenmerken onderzocht', *DEMOS*, jg. 23, nr. 1.
- Does, M. van den en A. Arce (1998), 'The value of narratives in rural development projects. A case from Ecuador', *Journal of agricultural education and extension*, vol. 5, nr. 2, pp. 85-98.

- Ende, M. van den en A. Savenije (2002), 'Zwijgen versus spreken, Geheimen als copingsmechanismen bij bi-culturele adolescenten', *Tijdschrift voor systeemtherapie*, nr. 14, pp. 229-243.
- Foorthuis, W.R. en P. Brood (red.) (2002), *Gids voor cultuur en landschap*. Uitgeverij DE PLOEG.
- Freedman, J. en G. Combs (1996), 'Shifting paradigms: From systems to stories.' In: Freedman, J. en G. Combs, *Narrative Therapy: The social construction of preferred realities*, chapter 1. New York: Norton.
- Geldof, D. (2015), *Superdiversiteit, hoe migratie onze samenleving verandert*. Leuven: Acco.
- Geldof, D. e.a. (2015), *Transmigratie, hulp verlenen in een wereld van superdiversiteit*. Leuven: Acco.
- Ghorashi, H., 'Is de tijd rijp voor reflectie op integratievraagstukken?' *D66 tijdschrift Thema Idee*, september 2006.
- Gibson, F.M.A. (2004), *The past in present: Using reminiscence in health and social care*. London: Health Professions Press.
- Girigori, O. J. (2015). *Father Absence: The consequences for reproductive behavior and mating strategies among females*. Rijksuniversiteit Groningen.
- Gowricharn, R. (2001), 'In- en uitsluiting in Nederland. Een overzicht van empirische bevindingen'; voorstudie Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, Rijswijk.
- Groeneveld, L., 'Voel je senang in een beschermjas', interview met K. Tjin A Dje in *Contrast*, maart 2007.
- Hoffman, E. en F. Ogunc-Serap (1996), 'Interculturele gespreksvoering'. In: J. de Jong en M. van den Berg (red.), *Transculturele Psychiatrie & Psychotherapie, handboek voor hulpverlening en beleid*. Swets & Zeitling publishers.
- Hoffman, E. (2002), *Interculturele gespreksvoering. Theorie en praktijk van het TOPOI-model*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Hondius, D., 'Gemengde huwelijken, gemengde gevoelens', *DEMOS*, jg. 19, augustus 2003.
- Hoof, L., 'Collega's met familietrekjes. Hoe gezinspatronen zich herhalen op je werk', *VB Magazine*, december 1998.
- Hout, A. van en K. Tjin A Dje (2007), 'Van hulpverlening naar zelfredzaamheid'. In: S. Spinder, L. Joanknecht, A. van Hout en R. van Pagée (red.), *Krachten en Kansen, Initiatieven voor vernieuwing in zorg en welzijn*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Huis, M. van en L. Steenhof (2004), 'Echtscheidingskansen van allochtonen in Nederland', *Bevolking en gezin*, 33, 2, pp. 127-154.
- Jessurun, C.M. (1994), 'Genogrammen en etniciteit'. In: J. Hoogsteder (red.), *Etnocentrisme en communicatie in de hulpverlening, module 4: interculturele hulpverlening*. Utrecht St. Landelijke Federatie Welzijnsorganisaties voor Surinamers, pp. 171-194.
- Jessurun, C.M. (2004), 'Hoe meer verschillen, hoe meer vreugd'. In: R. Beunderman, A. Savenije, M. Mattheijer en P. Willems (red.), *Meer kleur in de jeugd-GGZ*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Jessurun, C.M. (2010), *Transculturele vaardigheden voor therapeuten*. Bussum: Coutinho.
- Jong, P. de en I. Berg (2001), 'Co-Constructing Cooperation with Mandated Clients', *Social Work*, 46, pp. 361-375.
- Kagitçibasi, C. (1996), *Family and Human development across cultures. A view from the other side*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Komter, A. en T. Knijn (2004), 'Zwarte schapen in de familie', *DEMOS*, jg. 20, nr. 10.
- Kouratovsky, V. (2008), 'Inwikkeling en het belang van cultuursensitieve diagnostiek en therapie,' In: T.I. Oei en L. Kaiser (red.), *Forensische psychiatrie onderweg*, p. 371-385. Nijmegen: Wolf Legal Publishers.
- Krznicar, R. (2014), *Empathie*. Ten Have.
- Lau, A. (1995), 'Gender; power and relationships, Ethno-cultural and religious issues'. In: C. Burk en B. Speed (Eds.), *Gender, power and relationships*. London: Routledge.
- Meurs, P. en A. Gailly (1999), *Wortelen in andere aarde, Migrantengezinnen en hulpverleners ontmoeten cultuurverschil*. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Norbert, E. (1987), *Die Gesellschaft der Individuen*. Frankfurt a. M.

- Perry, B. en M. Szalavitz (2010), *Het liefdevolle brein*. Scriptum Psychologie.
- Ramdas, A. (1992), 'Heimwee'. In: A. Ramdas, *De papegaai, de stier en de klimmende bougainvillea, essays*. De Bezige Bij.
- Rhmaty, F. (2011), *Traumaverwerking met vluchtelingen*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Rijk, R. de, F. Zitman en R. de Kloet (2004), 'Neuro-endocrinologie van de stressrespons'. In: J.E. Hovens, A.J.M. Looen en L. Timmerman (red.), *Handboek neurobiologische psychiatrie*. De Tijdstroom.
- Schaap, P.M. en E. Meijerink (2004), *De nieuwe veenkolonien*. Ekkers & Pauw.
- Schutte, X., 'Moeder bepaalt je succes', *de Volkskrant*, 17 september 2005.
- Selten, J.P. (2002), 'Epidemiologie van schizofrenie bij migranten in Nederland', *Tijdschrift voor psychiatrie* 44-10, pp. 665-675.
- Shazer, S. de (1991), *Putting difference to work*. New York: Norton.
- Somers, S., K. Tjin A Djie en I. Zwaan (2012), 'De therapeut als edelsmid'. In: Y. te Poel e.a. (red.), *Interculturele diagnostiek bij kinderen en jongeren*. NIP & NVO.
- Sterman, D. (1996), *Een olijfbom op de ijsberg. Een transcultureel-psychiatrische visie op en behandeling van jonge Noord-Afrikanen en hun families*. Nederlands Centrum Buitenlanders; opnieuw uitgegeven door Pharos (2007).
- Stoelinga, B. (2001), *Naar een brede professionaliteit. De wensen en behoeften van de klant als uitgangspunt*. Maatwerk 2.
- Tavecchio, L. en H. Bos (red.) (2011), 'Pedagogiek, wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en vorming', *Thema: Vaderschap, rol van vaders in opvoeding van kinderen en diversiteit in vaderschap* 31 nr. 1. Van Gorcum.
- Tjin A Djie, K. (2000), 'Ouderschap in een wij-systeem', *Tweede Alice van der Pas Lezing*.
- Tjin A Djie, K. (2002), 'De bijzondere opdracht van migrantenkinderen'. In: C.J.A. Roosen, A. Save-nije, A. Kolman en R. Beunderman (red.) *Over een grens', Psychotherapie met adolescenten*, Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Tjin A Djie, K. (2003), 'Beschermjassen, een wijze van hulpverleners waardoor ouders en kinderen uit wij-systemen worden ingebed in hun familie en cultuur', *Systeemtherapie*, 15 (1), pp. 17-39.
- Tjin A Djie, K. en I. Zwaan (2010), *Managen van diversiteit op de werkvloer*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Tjin A Djie, K. en I. Zwaan (2012), 'Beschermjassen als bakken voor intercultureel werken, Mobiliseren van de eigen oplossingsstrategieën van familiesystemen'. In: M. Berk, K. Verhaar, A. Hoogenboom e.a. (red.), *De jeugdprofessional in ontwikkeling*. Kluwer.
- Tjin A Djie, K. en I. Zwaan (2013), *De Familieziel, hoe je geschiedenis je kan helpen op je levenspad*. Amsterdam: Prometheus Bert Bakker.
- Tjin A Djie, K. en I. Zwaan (2013), 'Beschermjassen: het zelfoplossend vermogen van families', *Tijdschrift Kinder- & Jeugdpsychotherapie* 40, nr. 4.
- Tjin A Djie, K. en I. Zwaan (2015), *Beschermjassen op school, aandacht voor verschil in het onderwijs*. Assen: Koninklijke van Gorcum
- Tjin A Djie, K. en I. Zwaan (2015), 'Vaderschap in relatie tot familie cultuur en historie', *Tijdschrift Kinder- en Jeugdpsychotherapie*, jg. 42, nr. 4.
- Turnell, A. en S. Edwards (1999), *Signs Of Safety: a solution and safety oriented approach to child protection*. New York: WW Norton.
- Turner, V.W. (1969), *The ritual process: Structure and anti-structure*.
- Venema, T. (1992), *Famiri Nanga Kulturu, Creoolse sociale verhoudingen en Winti in Amsterdam*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Waal, F. de (2009), *Een tijd voor empathie*. Contact.
- Waal, F. de (2013), *De Bonobo en de tien geboden*. Atlas Contact.
- Watzlawick, W., J.H. Beavin en D.D. Jackson (1974), *De pragmatische aspecten van de menselijke communicatie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

- Wekker, G. (1998), 'Gender, identiteitsvorming en multiculturalisme: notities over de Nederlandse multiculturele samenleving', In: K. Geuijen (red.), *Multiculturalisme*. Lemma.
- Winnicott, D. (1953), 'Transitional objects and transitional phenomena', *Int. J. Psychoanal.*, 34:89-97.
- Worrall, J. (2005), *Grandparents Raising Grandchildren: A handbook for grandparents and other kin givers*. Grandparents Raising Grandchildren Trust Auckland Boughtwood Printing House.
- Zwaan, I. (2013), *De afwezige vader bestaat niet, en waarom vaders niet moeten moederen*. Amsterdam: Prometheus Bert Bakker.
- Zwaan, I. (2016), *Sven tot het einde, de complexe praktijk rondom een puber met een LVB, ODD en een levensbedreigende ziekte*. Assen: Koninklijke van Gorcum.

Over de auteurs

Kitlyn Tjin A Djie is transcultureel systeemtherapeut en opleider. Ze heeft het beschermjassenmodel ontwikkeld als antwoord op het lineaire westerse witte individu-denken in de jeugdzorg. Ze is eigenaar van Bureau Beschermjassen en biedt training en opleiding over de toepassing van het gedachtegoed in zorg, onderwijs en welzijnssectoren.

Haar beroepen en initiatieven zijn net zo divers als haar achtergrond. Zij pendelt het liefst tussen verschillende contexten. In culturen, in families, in talen, in generaties... Zij wil met haar werk steeds volwassenen en kinderen faciliteren elkaar te verstaan. Haar ideaal is dat alle kinderen toegang hebben tot wat nodig is om goed op te groeien. Daarom zoekt zij met kinderen en volwassenen naar een taal waarmee ze elkaar kunnen verstaan. Die taal zit niet alleen in het hoofd, maar ook in ziel, lichaam, geest en familie.

Ze schreef samen met Zwaan diverse boeken en artikelen over Beschermjassen. Ga voor een overzicht van publicaties naar de website.

www.beschermjassen.nl
info@beschermjassen.nl

Irene Zwaan is ontwikkelingssocioloog en schrijver, en heeft expertise op het gebied van emancipatie en diversiteit. Ze publiceert over in- en uitsluitingsmechanismen in de samenleving. Ze werkt samen met Tjin A Djie aan de ontwikkeling en beschrijving van het beschermjassenmodel.

www.irenezwaan.nl
info@irenezwaan.nl

